

4. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Капської, І.Пінчук, С.Толстоухової. – К.: ДЦССМ, 2000. – 260 с.
5. Соціальне сирітство в Україні: експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування / Авт. кол. Л.Волинець, Т.Говорун та ін. – К.: Видавництво, 2002. – 104 с.
6. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: методичний посібник / І.Зверева та ін. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.
7. Трубавіна І. Підготовка соціальних працівників до супроводу дитячих будинків сімейного типу (методичні матеріали). – К.: ДЦССМ, 2002. – 92 с.

УДК 159.964.21:373.66:378.22

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Козич І.В., викладач

Запорізький національний університет

У статті обґрунтовується модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури. Розглянуто поняття "модель", "формування", "формування конфліктологічної компетентності", "педагогічні умови". Виокремлено низку умов ефективного формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури.

Ключові слова: модель, формування, модель формування конфліктологічної компетентності, педагогічні умови.

Козыч И.В. МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье даётся обоснование модели формирования конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры. Рассмотрены понятия "модель", "формирование", "формирование конфликтологической компетентности", "педагогические условия". Предлагается ряд условий эффективного формирования конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры.

Ключевые слова: модель, формирование, модель формирования конфликтологической компетентности, педагогические условия.

Kozych I.V. THE MODEL OF FORMATION OF CONFLICT COMPETENCE OF THE SOCIAL TEACHER IN CONDITIONS OF MAGISTRAT / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The model of formation of conflict competence of the social teacher in conditions of magistrat was developed. The concepts "model", "formation", "the formation of conflict competence", "pedagogical means" are considered in the article.

Key words: the conflict competence, the pedagogical conflict, the competency.

Процес виникнення конфліктів у професійній діяльності соціального педагога зумовлено його логікою й специфікою. Усі процеси, що відбуваються в суспільстві, – кризовий стан економічної й культурної галузей, різка зміна стереотипів, конфлікти поколінь й інші суперечності дозвілленої, побутової галузей життя людей так чи інакше знаходять безпосереднє відображення в соціально-педагогічному процесі. Конфлікти присутні в діяльності соціального педагога, оскільки він працює в системі "людина-людина", а тому, випускники не завжди готові вести навчально-виховну роботу в умовах конфліктних ситуацій і, отже, можуть бути джерелом конфліктних відносин.

Бути конфліктологічно-грамотним ще не означає бути компетентним, оскільки грамотність – це когнітивна характеристика і зовсім не обов'язково, що майбутній соціальний педагог, готов її застосовувати в майбутній професійній діяльності.

Метою цієї статті є ґрунтування моделі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури за рахунок ефективності її реалізації на практиці освітнього процесу вищого навчального закладу.

Аналіз літературних джерел із проблеми дослідження і вихідна діагностика стану сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога дозволили нам зробити висновок про

необхідність спеціальної підготовки соціальних педагогів до попередження, вирішення конфліктних ситуацій, формування конфліктологічної компетентності соціального педагога.

Формування конфліктологічної компетентності в студентів-магістрів, спеціальності "соціальна педагогіка" може здійснюватися в рамках курсу практичних занять із соціальної педагогіки, педагогіки вищої школи, спецкурсу "Основи конфліктологічної компетентності".

У першу чергу, вважаємо за необхідне проаналізувати поняття "модель". Із приводу того, що таке "модель", у дослідників цього питання немає єдності в поглядах. Головна проблема в універсальності цього поняття. Функціонуючі на практиці моделі досить багатогранні, специфічні. Однак, на наш погляд, їх можливо поєднати на основі фіксації ознак. Такими, на думку В.В.Трофименко, є: відображення або імітація об'єкта, що вивчається; здатність до заміщення об'єкта, що вивчається; здатність давати нову інформацію (нове знання) про об'єкт; наявність точних умов і правил побудови моделі і переходу від інформації про модель до інформації про об'єкт. Ці ознаки виокремлюють і такі автори: М.П.Зав'ялова, І.Д.Ковальченко, В.О.Штофф та ін.

У нашому дослідженні ми дотримуємося підходу американського філософа М.Н.Вартофського. Згідно з його теорією, створені людьми когнітивні артефакти – це моделі, тобто репрезентації для нас самих того, що ми робимо, чого ми бажаємо, на що сподіваємось. Тому модель – це не тільки відображення або копія певного стану речей, але й передбачена форма діяльності. Фактично модель розглядається як конструкція, у якій ми розміщуємо символи нашого досвіду або мислення таким чином, що в результаті отримуємо систематизовану репрезентацію цього досвіду або мислення, як засіб їх розуміння або пояснення іншим людям. Однак М.Н.Вартофський вважає таке розуміння "бідним", тому пропонує називати моделлю прототип орієнтованої на майбутнє дії: "Насамперед я пропоную, що моделі – це високо спеціалізовані частки нашого технічного оснащення, специфічні функції складаються з об'єднання майбутнього... Під моделлю я маю на увазі не просто деяку сутність, а скоріше засіб дії, який репрезентує цю сутність. У цьому сенсі моделі – це втілення цілей, і в той же час інструменти здійснення цих цілей... Модель одночасно враховує мету і гарантує її реалізацію». У такому розумінні моделі – дещо більше ніж абстрактні ідеї. Вони є технологічними засобами для концептуального дослідження, яке призводить до експерименту [1, 54].

Модель повинна зберігати властивості реального об'єкта, і тільки в цьому випадку пізнання може зосередитись на тих сторонах реальності, які виокремлено для вивчення. Такий підхід до педагогічного моделювання ми знаходимо в працях відомого німецького спеціаліста з педагогічної діагностики К.Ингекампа. Він пише: "Під моделлю розуміється така уявлена система, яка матеріально реалізується і відображаючи об'єкт дослідження, здатна заміщати його таким чином, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт" [1, 56].

Питання загальної класифікації моделей на матеріалі природознавчих наук розробляли такі дослідники: І.І.Ревзін, В.О.Штофф, В.С.Никифоров та інші.

Це наклало відбиток на структури типів моделей, запропоновані цими авторами. В.О.Штофф правильно зауважує, що, виходячи із загальних ознак всіх моделей, якими є їх здатність відображати дійсність і залежність від того, якими засобами, за яких умов і стосовно яких об'єктів пізнання ця загальна властивість реалізується, виникає велике розмаїття моделей відмінних за типом, за метою призначення, і по "матеріалу", з якого вони будуються, за характером взаємодії між моделлю і "оригіналом" [1, 57].

В основі майже всіх існуючих варіантів побудови типології моделей лежить ідея А.Розенблюта і Н.Вінера розділити всі існуючі моделі на матеріальні, формальні і ідеальні [1, 57].

Ідеальний тип включає знакові і образні моделі. Є.В.Каракозова і В.С.Никифоров вважають, що зміст матеріальних і ідеальних моделей складає субстратне, функціональне, і структурно-функціональне відображення дійсності. За цим принципом вказані автори виокремлюють субстратні, структурні і функціональні типи моделей. Субстратною є модель, яка будується, щоб її субстрат (матеріал) за своїми властивостями був тотожний до субстрату оригіналу.

Під структурною моделлю В.С.Никифоров розуміє таку модель, яка б імітувала внутрішню організацію матеріалу [1, 58]. Структурна модель ділиться на два типи: структурні моделі "статичних" речей; структурні моделі процесів. У цьому сенсі говорять про динамічні і статичні моделі. Н.Л.Юрченко визначає динамічні моделі як "мисленні" та матеріальні системи, які відображаючи або відтворюючи часові характеристики процесу, здатні заміщати його таким чином, що їх вивчення дозволяє розкрити структуру і тенденції розвитку процесу, що розглядається [1, 58].

Функціональна модель інтегрує спосіб поведінки (функцію) оригіналу. Додамо, що такий тип моделювання все більше розповсюджується в різних галузях сучасної науки.

Існують і інші типології моделювання за різними засадами, наприклад, запропонована К.Б.Батороєвим типологія моделювання залежно від їх ролі на різних етапах пізнання [1, 58].

Узагальнюючи теоретичні положення моделювання, можна констатувати, що воно (моделювання) дає можливість переносу отриманих у ході дослідження моделей на оригінал тому, що модель у певному сенсі відтворює будь-які його сторони і передбачає наявність відповідних теорій і гіпотез, які вказують на рамки, припустимі при моделюванні спрощень. Моделювання виконує задачу конструювання нового, ще не існуючого в практиці. Моделювання застосовується і в нашому дослідженні, разом з іншими загальнонауковими і спеціальними методами, особливо тісно воно пов'язане із експериментом.

Вивчивши характерні ознаки реальних педагогічних процесів, які відбуваються в професійній підготовці соціальних педагогів і практиці навчально-виховного процесу, і порівнявши їх, ми на основі теоретичних положень змоделивали процес формування конфліктологічної компетентності соціальних педагогів в умовах магістратури.

Слід зазначити, що студентство – особлива соціальна категорія, специфічна спільнота людей, організаційно – об'єднаних інститутом вищої освіти [2, 54]. У соціально-психологічному аспекті студентство порівняно з іншими групами населення відрізняється найбільш високим освітнім рівнем, воно є найбільш активним споживачем культури і вирізняється високим рівнем пізнавальної мотивації [2, 55]. У нашому дослідженні суб'єктами навчальної діяльності є юнаки та дівчата у віці 20-22 років, що відповідає п'ятому і шостому рокам навчання у вищому навчальному закладі. Вибір цього вікового періоду, який називається пізньою юністю (18-25 років), для проведення формувального експерименту зумовлюється низкою соціально-психологічних причин: початком спеціалізації, інтересом до наукової роботи як до подальшого розвитку і поглиблення професійних інтересів студентів. Молодь цієї вікової категорії характеризує зрілість у розумовому і моральному плані, що створює передумови для критичної оцінки власної особистості в цілому. Вони відрізняються сміливістю, рішучістю, самостійністю, оптимізмом, прямотиністю. У них зберігається максималізм, критичність до думки дорослих людей і розвивається самокритичність. Для нашого дослідження важливо, що саме цей період є періодом оволодіння професією, вибору стилю діяльності і прийняття важливих рішень.

На наш погляд, формувати конфліктологічну компетентність можливо на основі єднання навчальної, конфліктологічної, професійної діяльності і спілкування, на основі досягнення загальних і особистих цілей.

На початку нам би хотілося визначити те, що ми розуміємо під формуванням. Під формуванням ми розуміємо спеціально організовану, цілеспрямовану систему дій викладача, які мають забезпечити реалізацію психологічних закономірностей розвитку конфліктогенних якостей особистості і закономірностей педагогічної діяльності у єдності. Сучасне розуміння процесу формування в педагогіці пов'язується із процесом управління [3]. Так, О.С.Гребенюк установив, що формування особистості – це процес управління розвитком індивідуальності. При цьому під "управлінням" автор розуміє основне значення слова, а саме "вплив" на ті чи інші компоненти. Що стосується процесу управління конфліктом, то дослідники в галузі конфліктології також фіксують значення "вплив" на елементи конфліктної ситуації з метою попередження і вирішення різних видів конфліктів [3].

Формування в нашому дослідженні може розглядатися як процес, у якому одна спеціально створена конфліктна ситуація змінює іншу, при цьому кожна з них підпорядкована вирішенню конкретної педагогічної задачі (або досягненню мети формування конфліктологічної компетентності).

Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога вимагає принципово іншого підходу до побудови процесу навчання, а саме необхідність врахування вікових і психологічних особливостей студентства.

На сьогодні вчені С.В.Банікіна, З.З.Дрінка, О.М.Лукашенко, Н.В.Самсонова та інші визначили низку педагогічних умов в аспекті, що нами вивчається, але всі вони мають локалізований характер і потребують систематизації.

Сутність педагогічних умов розглядається в працях багатьох вчених. Наприклад, Ю.К.Бабанський визначає педагогічні умови як "ситуацію, при якій компоненти навчального процесу репрезентовані в найліпшій взаємодії і яка дає можливість вчителю плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням успішно навчатися"[4].

Педагогічними умовами формування конфліктологічної компетентності соціального педагога слід вважати сукупність заходів у цілісному педагогічному процесі конфліктологічної підготовки, що забезпечує досягнення майбутнім соціальним педагогом конфліктологічної компетентності, що характеризується більш високим рівнем конфліктологічної готовності.

Проаналізувавши підходи до визначення цього поняття, ми вважаємо, що стосовно нашого дослідження педагогічні умови можна розглядати як необхідні обставини, створення яких дозволяє підвищити рівень підготовленості соціальних педагогів для виконання професійної діяльності.

Ми вважаємо, що комплекс педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності соціального педагога має бути спрямований на ефективне досягнення мети, за рахунок наповнення новим змістом процесу навчання студентів вирішенню педагогічних конфліктів. Такий комплекс має наступні умови:

- розгляд студента як дорослого, що навчається, який має певний життєвий і особистісний досвід;
- усвідомлення студентом себе як суб'єкта не тільки навчальної конфліктологічної діяльності, але й професійної конфліктологічної діяльності;
- чітке уявлення про співвідношення навчально-конфліктологічної і професійно-конфліктологічної діяльності;
- включення в навчальну конфліктологічну підготовку конфліктних ситуацій, спрямованих на розвиток професійної конфліктологічної діяльності і професійно значущих якостей індивідуальності й особистості спеціаліста-професіонала;
- включення в навчальний план спеціальності "Соціальна педагогіка" спецкурсу "Основи конфліктологічної компетентності";
- розробка змісту завдань для самостійної роботи студентів у процесі навчання, використання ресурсів асистентської практики.

Процес навчання студентів-магістрів вирішенню педагогічних конфліктів буде цілеспрямованим і ефективним, якщо включити у зміст навчального процесу спецкурс "Основи конфліктологічної компетентності". Мета спецкурсу – розвиток конфліктологічної компетентності майбутнього соціального педагога. Спецкурс "Основи конфліктологічної компетентності" спрямовано на розвиток особистісних якостей студентів і здібностей активно взаємодіяти з "важкими" особистостями. Практична частина спецкурсу спрямована на посилення роботи вищого навчального закладу з формування у соціальних педагогів відповідних вмінь, навичок і професійно значущих якостей особистості, а також на те, щоб компенсувати недостатність педагогічної підготовки, і орієнтувати студентів на активний пошук нових шляхів і засобів вирішення конфліктів у майбутній професійній діяльності.

Формування конфліктологічної компетентності – процес керований. Керувати процесом формування можливо, на наш погляд, двома шляхами: по-перше, непрямим шляхом, коли студенти не усвідомлюють формуючі дії з боку викладача. Цей шлях, притаманний для традиційного підходу до професійної підготовки: студенти слухають лекції, виступають із доповідями, виконують завдання тощо. На нашу думку, цей підхід є малоєфективним для формування компетентності. По-друге, безпосереднім чином, коли викладач використовує такі прийоми і засоби взаємодії зі студентом, які розкривають для нього особистий смисл їхньої навчальної конфліктологічної діяльності (наприклад, пояснює ті психічні стани, які з'являються в студентів у процесі вирішення навчально-професійних конфліктологічних задач, пояснює значення конфліктологічних знань і вмінь для ефективності професійної діяльності спеціаліста). Саме цей підхід має бути головним, тому що для соціального педагога є актуальним розуміння необхідності і важливості конфліктологічних вмінь, які мають сприяти оптимальності і ефективності їхньої професійної діяльності.

Перш ніж приступити до обґрунтування педагогічних засобів сприяючих формуванню конфліктологічної компетентності, необхідно розібратися з самим поняттям "педагогічний засіб". Засобом, є предмет, явище, спосіб дії, який спрямовано на вирішення освітніх задач [5]. На думку О.А.Крюкової, "засіб – цілісний процес продукування, за допомогою якого здійснюється перехід від мети до реального результату" [6, 58].

У цьому дослідженні під системою засобів розуміється система педагогічних ситуацій, які максимально орієнтовані на особистість студента і вбирають у себе всі умови і обставини соціально-педагогічної діяльності (О.А.Крюкова, В.В.Серіков та ін.).

Обґрунтованими є такі вимоги до системи засобів:

Як засоби необхідно застосовувати весь комплекс педагогічних впливів, тобто зміст освіти, методи, форми, прийоми, ставлення педагога до студентів, соціальне середовище в групі та ін.

Деяким засобам може відводитися домінуюча роль у навчальному процесі залежно від виконання домінуючих цілей і можливостей для реалізації цих цілей.

Навчальні ситуації у процесі формування конфліктологічної компетентності повинні імітувати умови конфліктної взаємодії в соціально-педагогічному процесі.

Відібрані засоби (ситуації, ігри, задачі) повинні мати широкий спектр впливу на особистість студента і на рівень сформованості конфліктологічної компетентності.

На нашу думку, на кожному етапі формування слід застосовувати засоби більш високого рангу, тобто такі, які мають можливості більш цілісного впливу. Цілісність впливу засобів кожного з етапів процесу

формування конфліктологічної компетентності підготовлена засобами попередніх етапів, які б актуалізували і закріплювали зв'язки компонентів конфліктологічної компетентності.

До педагогічних засобів формування конфліктологічної компетентності ми віднесли:

- зміст навчального матеріалу, зміст конфліктної ситуації;
- методи і форми навчання і виховання;
- особистісні і професійні якості викладача;
- міжособистісні стосунки у навчальній групі.

Як вже зазначалося раніше, було розроблено спецкурс "Основи конфліктологічної компетентності".

В основу методології побудови цього спецкурсу були покладені ідеї Б.С.Гершунського, І.Я.Лернера, М.М.Скаткіна. Узагальнюючи позицію цих авторів, Б.С.Гершунський пише, що під змістом освіти слід розуміти педагогічно обгрунтовану, логічно упорядковану і зафіксовану в навчальній документації (програма, підручник) наукову інформацію про матеріал, що має бути вивченим, що і визначає зміст навчальної діяльності викладача і пізнавальну діяльність тих, хто навчається.

Наповнення змісту спецкурсу здійснювалося на основі ідей А.Й.Капської, О.О.Крюкової, Л.І.Міщик, Н.В.Самоукіної, В.В.Серікова, І.І.Риданової, Б.І.Хасана, Л.М.Цой, Н.Є.Щуркової. Мета професійної підготовки конфліктологічно- компетентній діяльності повинна передбачати формування особистісного потенціалу студенту, виховання його здібностей до ефективної діяльності в майбутніх професійних конфліктних ситуаціях, рефлексію ними власної конфліктологічно-компетентної діяльності. Зміст освіти перед тим, як він буде донесен до учнів, має засвоїтися викладачем.

Враховуючи вихідний рівень сформованості конфліктологічної компетентності ми виокремили такі орієнтири для побудови експериментального навчального процесу:

- 1) включення до спекурсу такого матеріалу, який би виявляв рівень сформованості компонентів конфліктологічної компетентності при вирішенні соціально-педагогічних конфліктів;
- 2) можливість формування моральних цінностей;
- 3) врахування міждисциплінарного характеру конфліктологічних знань;
- 4) можливість формування конфліктологічної компетентності за рахунок основних елементів комунікативної культури викладача.

Необхідними умовами організації і успішної реалізації цього спецкурсу ми вважаємо виконання таких принципів:

- Принцип суб'єкт – суб'єктного підходу в стосунках викладача і студентів, який передбачає рівноправність позицій викладача і студентів;
- Принцип самодіагностики розвитку рефлексивних здібностей, увага до власного "Я", рух від розуміння групових процесів до розуміння категорії "Я" в ситуації;
- Принцип зворотного зв'язку. Завдяки зворотному зв'язку студент може коригувати свою поведінку, замінюючи те, що не вийшло, на більш вдалі засоби впливу на оточуючих;
- Принцип доброзичливості атмосфери – формування позитивного ставлення до іншої людини.

Наведемо приклад заняття, метою якого було формування особистісного компонента конфліктологічної компетентності.

Тема 1. Конфліктологічна компетентність соціального педагога в системі "людина-людина" (Рефлексія).

Мета – усвідомлення студентами значущості рефлексії для конструктивного вирішення конфліктів.

План

- 1.Поняття рефлексії та її видів.
- 2.Значущість рефлексії в ситуаціях конфліктної взаємодії.
3. Розвиток рефлексивних вмінь за допомогою вправ.

Хід заняття:

Теоретична частина.

Психологічні особливості конфліктної людини є такими, що досить часто змушують людину звинувачувати у своїх негараздах і постійних конфліктах на самого себе, а інших людей. Така людина бачить конфлікти там, де їх немає, а провокуючи конфлікт за рахунок власних дій, перекладає свої недоліки на інших. Психологічно такій людині легко звинуватити іншу "у всіх гріхах", ніж самій замислитися і зайнятися власним перевихованням і розвитком самоконтролю і стриманості. Велике значення у цьому питанні відіграє розвиненість рефлексивної сфери.

У сучасній науці поняття рефлексії вживається у двох основних значеннях. По-перше, рефлексія співвідноситься із самопізнанням особистості. Рефлексія – "принцип людського мислення і усвідомлення власних форм і передумов; предметний розгляд власне знання, критичний аналіз його змісту і методів пізнання; діяльність самопізнання, що розкриває внутрішню будову і специфіку духовного світу людини [7, 52].

По-друге рефлексія розуміється як процес відображення однією людиною внутрішнього світу іншої людини.

Рефлексія – усвідомлення діючим індивідом того, як він сприймається партнером по спілкуванню. Рефлексія – подвійний процес дзеркального відображення індивідами один одного, стосунки, змістом яких є суб'єктивне відтворення внутрішнього світу партнера по взаємодії [7, 52].

У конфліктній ситуації неможливо обійтися без рефлексії, тому що це самопізнання, самоаналіз, вміння побачити себе збоку, з позиції спостерігача (тобто іншої конфліктуючої сторони). Рефлексія допомагає стати на позицію партнера по спілкуванню і зрозуміти, як він реагує на слова і дії людини, яка конфліктує, що вона думає і відчуває, як сприймає образливі вислови на свою адресу. Спеціалісту, який працює, або планує працювати в системі "людина-людина", навички рефлексії необхідні, тому що кожен день він буде матиме справу з багатьма різними особистостями, яких необхідно зрозуміти, прийняти і яким потрібно допомогти.

2. Практична частина.

Завдання №1. Вправа "Самотність".

Згадайте недавній конфлікт. Пригадайте почуття і емоції, які ви тоді відчували. Поміркуйте, чому стався конфлікт. Подивіться на себе очима іншої людини, з якою ви вступили в конфлікт, як він вам сприймав. Уявіть себе на її місці. Подумайте, чи можливо було по-іншому вирішити конфлікт.

Після виконання завдання студентом викладач організує обмін думками між іншими членами групи.

Завдання № 2. Вправа "Незакінчені речення".

Закінчить речення: "Я вважаю, що друзі бачать мене таким..."; "Однак деяким знайомим не подобається в мені...";

Завдання № 3. Вправа "Одкровення". Викладач пропонує студентам конверт з картками. Студент обирає одну, читає, що на ній написано, і одразу ж відповідає. (Приклади карток "Мої п'ять самих..." близьких людей, ненависних якостей особистості, улюблених якостей особистості, ефективних засобів уникнення конфлікту тощо). Дискусія.

Завдання № 4. Вправа "Вороги".

Для того щоб добре орієнтуватися в міжособистісних стосунках і ними керувати, людині потрібно знати, які риси її характеру можуть дратувати партнерів по спілкуванню. Ця вправа допоможе отримати необхідний для цього навичок.

Складіть психологічну характеристику своїх можливих ворогів. Кожен студент зупиняється на рисах характеру обраної людини і пояснює, чому вони можуть викликати негативну реакцію іншої людини.

Процес формування конфліктологічної компетентності соціального педагога, на наш погляд, має відбуватися впродовж навчального семестру і продовжуватися в рамках педагогічної практики студентів.

Для наочності представимо систему завдань для самостійної роботи на період асистентської практики.

Таблиця 1. - Система завдань для самостійної роботи на період асистентської практики

Тема	Завдання
Конфліктогенні якості особистості	Провести самоспостереження і самоаналіз проявів особистісного компонента конфліктологічної компетентності, виявити "западаючи" в розвитку конфліктогенні якості.
Керування конфліктом	Визначити педагогічно доцільні критерії оптимального вибору стилю конфліктологічної поведінки із учнями.
Технологія переговорного процесу	Розробити методiku "Посередництво у конфлікті".
Моделювання педагогічних конфліктів	Розробити методiku проведення заняття з використанням інтерактивних методів.

Отже, ми навели тільки одну тему з курсу "Основи конфліктологічної компетентності". Наші дослідження показують, що студенти охоче відгукуються на практичні завдання, максимально наближені до реальної атмосфери педагогічної взаємодії викладачів та студентів. При цьому вони отримують не тільки вміння і навички, але й особистісний досвід поведінки в конфліктних ситуаціях, що поступово має трансформуватися в досвід конфліктологічно-компетентної поведінки.

Можна стверджувати, що система конфліктологічної підготовки соціального педагога в практиці вищої педагогічної освіти дотепер реально не склалася, це і спонукало нас до розробки моделі конфліктологічної підготовки соціального педагога і її реалізації в освітній концепції вищого навчального закладу.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

- конфліктологічна підготовка соціального педагога є невід'ємною складовою його професійної підготовки і успішно реалізується на практиці;
- ефективність формування конфліктологічної компетентності соціального педагога забезпечується дотриманням комплексу педагогічних умов (включення до навчального процесу вищого навчального закладу спецкурсу "Основи конфліктологічної компетентності", впровадження контрольних питань і завдань з вирішення педагогічних конфліктів, самостійна робота студентів, використання ресурсів практики).

Отже, дотримання зазначених педагогічних умов, вірні дії викладача, використання необхідних методів, засобів навчання має забезпечити успішну реалізацію зазначеної моделі на практиці.

Модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога

Методи досягнення результату: лекції; семінарські заняття; лабораторно-практичні роботи; дидактичні, рольові, ділові ігри; вирішення професійно-педагогічних задач конфліктологічного характеру.

ДІЇ ВИКЛАДАЧА:

- визначення потенціалу предмету, який викладається (педагогіка, соціальна педагогіка, конфліктологія, психологія) і технологій його викладання, а також власних можливостей (стиль діяльності і спілкування, ступінь сформованості конфліктологічної компетентності) і їх цілеспрямована реалізація;
- створення психолого-педагогічних умов у процесі навчання для ефективного формування конфліктологічної компетентності.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ	ЗАСОБИ
<ul style="list-style-type: none"> • розгляд студента як дорослого, який має певний життєвий і особистісний досвід; • усвідомлення студентом себе як суб'єкта не тільки навчальної конфліктологічної діяльності, але й професійної конфліктологічної діяльності; • чітке уявлення про співвідношення навчально – конфліктологічної і професійно – конфліктологічної діяльності; • включення в навчальну конфліктологічну підготовку конфліктних ситуацій, спрямованих на розвиток професійної конфліктологічної діяльності і професійно значущих якостей індивідуальності й особистості спеціаліста-професіонала; • включення в навчальний план спеціальності "Соціальна педагогіка" спецкурсу "Основи конфліктологічної компетентності"; • розробка змісту завдань для самостійної роботи студентів у процесі навчання, використання ресурсів педагогічної практики. 	<ul style="list-style-type: none"> • зміст навчального матеріалу, зміст конфліктної ситуації; • методи і форми навчання і виховання; • особистісні і професійні якості викладача; • міжособистісні стосунки у навчальній групі; • навчально-професійні задачі конфліктологічного характеру.

Самостійна робота у межах асистентської практики

Результат

- психолого-педагогічна інформованість про конфлікт;
- конструктивне ставлення до конфліктів;
- оволодіння широким діапазоном стратегій поведінки в конфлікті;
- усвідомлений перевід деструктивного конфлікту в конструктивний, що передбачає здатність "утримувати" конфлікт у його процесуальності (не уникнення конфліктної взаємодії);
- здатність дистанціюватися від зіткнення (розглядати конфлікт як єдине ціле); відсутність конфліктофобії;
- здатність до реконструкції конфліктної взаємодії; здатність до варіативного уявлення перспектив конфліктної взаємодії;
- здатність розуміти і переживати конфліктну взаємодію; емоційна стійкість; емпатія;
- рефлексія; толерантність, усвідомлення особистості партнера по взаємодії як цінності, як мети, а не засобу конфліктної ситуації.

Рис.1 Модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога

ЛІТЕРАТУРА

1. Петушкова О.Г. Подготовка будущего учителя к предупреждению конфликтных ситуаций в образовательных учреждениях: Дис. к. пед. н.: 13.00.08. – Магнитогорск, 2001. – 178 с.
2. Самсонова Н.В. Методологические основы конфликтологической подготовки будущего педагога // Педагогические проблемы становления субъективности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования. – Волгоград, 2002. – С. 60-68.
3. Самсонова Н.В. Конфликтологическая компетентность специалиста // Вуз – XXI и культура. – Казань, 2000. – С. 37-40.
4. Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной компетентности. – М.: Знание, 1983. – 256 с.
5. Дорохова А.В. Учебный курс как средство становления конфликтной компетенции подростков: Автореф. дис. к. пед. н. – Красноярск, 1999. – 23 с.
6. Крюкова Е.А. Введение в социально-педагогическое проектирование: Учеб. пособие. – Волгоград: Перемена, 1998. – 243 с.
7. Мищик Л.И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты). – Запоріжжя, 1996. – С. 87-93.
8. Мищик Л.И. Рефлексивно-психологические аспекты личностно-ориентированной подготовки социальных педагогов // Инновационная деятельность в образовании. – 1994. – № 3. – С. 45-52.

УДК 371.147

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО АКТИВНОЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ (ЕКОЛОГІЇ)

Колесник М.О., к. пед. н., доцент

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Стаття присвячена важливим питанням методичної підготовки майбутнього вчителя біології та екології, а саме здійсненню екологічної освіти та виховання в школі. Як альтернатива до традиційної лекційно-семинарської системи вищої освіти пропонуються інтерактивні форми та засоби в методичній підготовці майбутніх учителів біології та екології.

Ключові слова: методична підготовка вчителя біології, суб'єктивне відношення до природи, екологічна культура, інтерактив у конструюванні навчального процесу.

Колесник М.О. ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ К АКТИВНОЙ ПРИРОДООХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ (ЭКОЛОГИИ) / Черниговский государственный педагогический университет имени Т.Г.Шевченко, Украина.

Статья посвящена важным вопросам методической подготовки будущего учителя биологии и экологии, в частности осуществлению экологического образования и воспитания в школе. Как альтернатива к традиционной лекционно-семинарской системе высшего образования предлагаются интерактивные формы и способы в методической подготовке будущих учителей биологии и экологии.

Ключевые слова: методическая подготовка учителя биологии, субъективное отношение к природе, экологическая культура, интерактив в конструировании учебного процесса.

Kolesnik M.O. FORMATION OF MOTIVATION TO ACTIVE NATURE SECURITY ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY (ECOLOGY) / Taras Shewchenko state pedagogical university of Chernigiv, Ukraine.

This article deals with the issue of biology and ecology teacher's methodological training for performing environmental education at school. As an alternative to the traditional system of higher education the interactive system in teaching college-students (future teachers of biology and ecology) is suggested.

Key words: methodical training of teacher of biology, subjective treatment to nature, ecological culture, interactive in construction of studying process.